

Світлана ДЕМ'ЯНЕНКО,
викладач Університетського коледжу
Київського університету
ім. Бориса Грінченка

«МУШУ ВИПИТИ КЕЛИХ ДО КРАЮ...»

*Вивчаємо життя і творчість Євгена Маланюка**

У перші роки Євгенового навчання батькові не раз доводилося, як засвідчують архівні документи, звертатися до директора училища та Єлисаветградської повітової земської управи з проханням надати синові «власне нашу селянську стипендію». Довідка, видана Новоархангельським волосним управлінням, слугує доказом скрутного матеріального становища родини: «...стану дуже бідного, майна ніякого не має, живе в будинку свого батька, селянина сел. Новоархангельського, Василя Маланюка, у якого, крім ревізійного наділу землі в п'ять десятин, також ніякого майна і капіталів нема, за собів у нього, Филимона Маланюка, для виховання своїх дітей в якому-небудь навчальному закладі нема...»

Єлисаветград мав великий вплив на формування юного Євгена. З гімназійних часів глибоко в душу йому запала пісня «В кінці греблі шумлять верби», яку так чарівно виконувала Марія Заньковецька. У ті часи співачка не раз приїздила на гастролі до міста.

Прослуховування запису народної пісні «В кінці греблі шумлять верби».

1-й «біограф». Ця пісня пізніше знайде відгук у творчості Маланюка, щоб потім перерости в поезію дивної краси, в якій утверджилася його духовна суверенність.

Декламатор.

Одна пісня

*В кінці греблі
Шумлять верби...*

Бува, почуєш пісню і спахнеш
Пекучим болем пізньої любові –
І от – далечина Твоїх безмеж,
Твоїх небес нестриманая повінь:
Пливе, пливе блакитна широчінь,
Росте, росте співучим колом обрій;
Від білих хмар лиш смарагдова тінь
Біжить ланами, лиш вітри недобрі
Напружують свій навіжений чвал...
О, як забутъ Тебе, єдину в світі!
Твій зір мені ясніш за сонце світить,
Твоя далека пісня, як хорал.
Моя весна. Моя, моя Земля!
Яке ж залізне серце муку стерпить:
Отут в недужих мріях уявлять,
Як «в кінці греблі шумлять верби».

Євген Маланюк писав, що віршувати почав ще гімназистом у 13 років. Безперечним стимулом до

того стали серйозні гуманітарні традиції реальної школи: позакласне читання, живопис і театр були предметом особливої уваги педагогів. Саме на час учнівства припадає знайомство юного поета з творчістю Шпільгагена, Амічіса, Рільке, Д'Орвіллі, Вайльда, Гамсуна, По, Гюго, Верлена, Рембо, Ередія, Метерлінка, Блока, Белого, Сологуба та інших позапрограмових письменників. У юнака сформувався справжній кульг читання. Згодом, уже в 60-х роках, Маланюк із присмаком гіркоти зізнавався колезі Леонідові Полтаві: «Громадянство все менше читає, так знову просплють Україну... Нечитання вижене українців зі світу».

Отримавши свідоцтво за сьомий клас училища і мріючи про інженерну професію, 1914 року юнак іде до Петербурзького політехнічного інституту. Абітурієнт із провінції не поганьбив своєї школи. Його було зараховано на перший курс, але на перешкоді навчанню стала війна.

Події Першої світової війни змусили Маланюка різко змінити життєві пріоритети: він покинув технічний заклад і вступив до Київської військової школи. Це училище довелося йому закінчувати пришвидшеним курсом – усього за рік. Серед курсантів 90 відсотків становили етнічні українці. З весни до літа 1916 року Маланюк служить у 39-му запасному піхотному батальйоні, а з другої половини серпня – уже на Західному фронті у складі 2-го Туркестанського стрілецького полку. Ганебні бунти на фронті, солдатські самосуди над командирами привели до того, що офіцери влітку 1917 року почали масово покидати армію.

Демобілізувавшись із російської армії, Маланюк вливається в українську, стає старшиною у війську УНР. У листопаді 1917 року молодий офіцер переходить у розпорядження штабу 1-ї Туркестанської стрілецької дивізії, начальником якого був полковник Мешковський. З полковником і його заступником, військовим старшиною Василем Тютюнником Євген Маланюка пов'язали роки боротьби за українську державність. Про цих визначних військових діячів поет не раз згадуватиме у своїх есеях («Євген Мешковський», «Пам'яті Василя Тютюнника», «Василь Тютюнник», «Тютюнник і Сінклер»).

Найбільше для гартування мужнього і стійкого характеру, твердих національних переконань майбутнього поета дала служба в українській армії, безпосередня участь у боротьбі за незалежну українську державу. Саме в ці бурямні роки Євген Маланюк чітко визначив свою громадянську й особисту позицію: «Я волю полюбив державну».

* Закінчення, початок у № 11 за 2014 р.

Декламатор.

Внук кремезного чумака,
Січовика блідий прправнук, –
Я закохався в гучних віках,
Я волю полюбив державну.

I крізь папери, крізь перо,
Крізь дні буденні – богоданно
Рокоче запорозька кров
Міцних поплічників Богдана –

Тих отаманів курінних,
Що під гармати революцій
Уміли кинуть п'яний сміх
В скривавлене обличчя – муці.

Чия залізна голова
Із-під катівської сокири
Жбурляла в чернь такі слова,
Що їй мороз ішов за шкіру.

Хто в дикий вихор гопака
Втіяв життя назустріч степу,
Й чия упевнена рука
Зміцняла сивого Мазепу.

Коли ж в батурина огні
Держава рухнула, тоді-то
Вони взяли свячений ніж –
Залізняка майбутні діти!

Хай згинуло, хай загуло –
Вони лишилися, як криця!
І жадний примус, жадне зло
Їх не примусило скоритися!

2-й «біограф». Початок громадянської війни в Україні роз'єднав братів Маланюків, але не зробив їх братами Половцями, які проливали братню кров заради ідеї. У той час, коли Євген був бійцем УНР, його молодший брат Сергій установлював у рідному місті більшовицьку владу. Євген зробив все, щоб Сергій уник розстрілу, попередивши його дружину про можливі наслідки. Переходивши у полі пізньої осені, Сергій дуже застудився і захворів на туберкульоз. Помер під час голоду в Україні в 1922 році, тоді ж померла й сестра Єлизавета.

Визвольна боротьба за незалежність України завершилася поразкою. 1920 року держава впала, більшовізм остаточно викоренив спроби утвердити Українську незалежну державу. Під тиском у багато разів більших ворожих сил петлюрівської армії, яку викошуває тиф (деякі дослідники припускають, що епідемія була спричинена використанням уперше в історії бактеріологічної зброї), довелося покинути Україну.

Клим Поліщук, описуючи евакуацію з Києва до Кам'янця, з сумом констатував: «Дні, які пережив золотоверхий Київ, стануть надовго пам'ятниками, бо в ті дні з'явився початок того, що маємо тепер, тобто еміграцію».

Тридцятип'ятитисячне українське військо під командуванням Симона Петлюри після десятиденних запеклих боїв змушене було 21 листопада 1920 року о 17-й годині віддати останній салют рідній землі й перейти польський кордон.

«...Пригадується найстрашніше. Безнадійно імлистий листопадовий день над Збручем. День, коли армія – згідно з якимсь там параграфом “міжнародного” права – віддавала зброю, – згадував пізніше Євген Маланюк. – ...Було щось несамовито страшне в тім добровільнім роззброєнні, щось значно гірше від звичайного обеззброєння і щось дуже близьке до страшної процедури деградації вояка. Це був символ... прилюдного позбавлення народу його мужескості. І – що найстрашніше – вояки у більшості були свідомі справжнього сенсу події: якийсь юнак плакав вголос, не стидаючись, як жінка; хтось, гарячий і лихий на все, – дзвінко ламав гнучик крицю і з прокльонами кидав уламки в Збруч; хтось побожно цілавав святе залізо, прощаючись з ним, як з нареченою».

Воїн УПА Євген Маланюк мусив разом зі своїми товаришами назавжди покинути Батьківщину, стати вигнанцем. Відтоді він жодного разу не бачив України. Однак жив з Україною в серці, з пекулою пам'ятю про Синюху, Архангород, про матір, батька, діда Василя...

Декламатор.

Ісход

Не забути тих днів ніколи:
Залишили останній шмат.
Гуркотіли й лякались кола
Під утомлений грім гармат.

Налітали зловісні птахи,
Доганяли сумний похід,
А потяг ридав: – На Захід...
На Захід... На Захід...
І услід – реготався Схід.

Роззявляв закривавлену панчу.
П'яний подих нудив, як смерть.
Де ж знайти нам за Тебе крашу
Серцем, повним Тобою вщерть?

3-й «біограф». Уchorашні союзники – поляки прийняли українське військо, роззбройвши його

та надавши статус інтернованого. По численних містах та містечках Польщі розселилися десятки тисяч українських емігрантів, переважно військовиків та духовного елемента нації з цивільних, свідомих свого українства. Юрій Дараган зізнавався: «Тепер я не в стані говорити про українство спокійно – реву при сторонніх людях, тепер бути не українцем я у жодний спосіб не зможу, і, що зі мною не виробляли б, я завжди зостанусь чи ув'язненим, чи розстріляним, чи помилуваним, але назавжди – українцем».

Польща, 1922 рік. Містечко Каліш. За колючим дротом таборів військовополонених майже десять тисяч інтернованих вояків армії УНР. Дерев'яні бараки, землянки, злигодні, голод, фронтові рани, сухоти, смерть. Пекуче усвідомлення втрати Батьківщини й майже цілковита відсутність надії на майбутнє...

Виразне читання уривка з поезії «Під чужим небом» (музичний супровід – «Аве Марія»).

■ Який образ є центральним у вірші?

◆ У контексті мотивів поезії прокоментуйте слова Є. Маланюка: «Хто пережив страшну операцію розриву з живим тілом Батьківщини, хто відчував пекучий брак Батьківщини, як вічно роз'ятрену рану, хто задихався в чужому повітрі, у чужому підсонні, під чужим небом... той зрозуміє психологічний стан емігранта».

1-й «біограф». Як і багато інших, Маланюк гостро переживав свою відірваність од України і, звичайно ж, мріяв повернутися на рідну землю... Та доля була зла. Чужина будила ностальгійний щем, карала самою. Судилося прийняти життя таким, яким воно було в суворій до нього еміграції.

Декламатор.

Сонети про Орлика

В вікні слюта і листопад.

Вертаються з костьолу люди.

Цей дім отчизною не буде,

Будинки не замінять хат.

Те саме. Двісті літ назад

Отак же чужиною нудив
Змарнілій Орлик крізь облуди
Своїх надій, трудів і втрат.
І, може, тут сидів так само,
Чекаючи вістей із Ясс,
І крізь вікно він бачив браму
І вулицю в цей самий час.
Дружина в Krakovі з доньками,
Син у Парижі. Дні – віками.

2-й «біограф». Цілих три роки пробув Маланюк у таборах для інтернованих, які стали місцем глибокого переосмислення долі України і своєї власної. Настала пора критичного погляду на українську революцію, на історичне минуле. «Внук кремезного чумака, січовика блідий праправнук» починає творити власну історіософію.

Бездіяльно проводити час ніхто не збирався. Інтерновані вояки засновують аматорський театр, чоловічий хор, навіть курси з балету; влаштовують різні культурно-освітні акції.

І ось на зібранні академії таборового літературно-артістичного товариства «Веселка» з рефератом «Зброя культури» перед побратимами виступив двадцятьп'ятирічний військовий старшина 6-ї дивізії генерала Безручка Євген Маланюк:

«Кордони, економічна діяльність, промисловість і торгівля – це тільки зовнішні форми, тільки рамки, в яких проходить дійсне живе життя нації самостійної держави.

А цим дійсним життям нації, ширим змістом зовнішньої форми є внутрішнє життя національної культури, життя ідей безсмертних і вічних (і в першу чергу – мистецтво – авангард культури), бо історичні події, війни, перемоги й поразки, розквіти й упадки держав і народів, ціла рухлива маса історії є лише матеріалізацією тих чи інших ідей.

Щоб повстала або зникла держава, мусить, перш за все, існувати ідея цього повстання або зникнення... Ідея виростає і мужніють на підґрунті національної культури – от чому праця на царині культури є сьогодні хоч і запізненим, проте загальноукраїнським ділом...

Дійсними творцями життя є мислителі, апостоли ідеї. Справжніми пророками історичних подій є Митці і в першу чергу – поети».

У ньому прокинувся митець. Спершу Євген Маланюк займається тільки публіцистикою; багато пише, зі своїми друзями Юрієм Дараганом, Миколою Чирським, Максимом Гривою (Загривним) видає гектографічним способом журнал «Веселка» (1922–1923), в якому й сам починає друкуватися.

Свою творчість Маланюк розпочав мажорним тоном, відразу задекларував себе як поет боротьби.

Декламатор.

Сьогодні

Hi! Не тропар і не псалом!

Не молитви, не плач до неба,

Свяченій ніж, стиснутий злом,

Свяченій ніж – оце нам треба.

В жорстоку, хижу ніч життя,
В оцю страшну, страсну годину, –
Здуши гадюку почуття,
Забий, забий в собі людину!

Дивись, крізь язики заграв
Встає пожар, як Гонта, ярий,
І морок ночі розідрав
Міліоновий галас: «Кари!»

Катуй, гвалтуй хижацький схід!
Жени орду в азійську далеч!
На спів осінніх панахид
Злетиться знову хижа галич,
І вкриє стерво вражих тіл,
І їй в жахливій тиші ночі
Накаже грізний Азрайл
Ворожі видзьобати очі.

3-й «біограф». Однак і таке насичене митецьке та громадське життя не притлумлює туги за Україною. У творах – сум, гіркота, яких не дай Бог звідати ні кому. Поет зізнається: «Так. Без тебе повільна, нестяжна загибель; Батьківщино моя, Батьківщино німа! Навіть гіркість в черствому щоденному хлібі мстить, нагадуючи, що тебе нема» («Лист»).

Після того, як табори інтернованих восени 1923 року було розформовано, Євген Маланюк розпочав навчання у Подебрадській господарській академії в Чехії. Перша окрема збірка поета «Стилет і стилос» з'явилася 1925 року. Потім побачили світ книжки «Гербарій» (1926), «Земля й залізо» (1930), «Земна мадонна» (1934), «Перстень Полікрата» (1939), «Вибрані поезії» (1943). Пожвавлюється публіцистична і наукова діяльність Євгена Маланюка, з'являються десятки статей, нарисів, есеїв, у яких він осмислює набутки вітчизняної і світової культури; публікує переклади з інших літератур (Шарль Бодлер, Микола Гумільов).

У Чехії поет одружується зі студенткою Зоєю Равич, яка пізніше написала про нього чудові спогади. Утім спільногого життя у них не склалося, на самперед через матеріальні негаразди, адже в пошуках роботи Маланюк поїхав до Польщі. Коли ж у роки Другої світової війни повернувся, у Зої вже була інша сім'я, а його самого заполонило кохання до Богуміли Савицької. У них народився син Богдан, та подружжя швидко розлучилося.

У цей час митець на відміну від Олега Ольжича, Олени Теліги, Уласа Самчука і деяких інших митеців, які повернулися з чужини в рідний край для державобудівництва, категорично відмовився повернутися в Україну. Свое рішення він пояснив у «Щоденнику»: не мав жодних ілюзій про те, що німці дозволять будувати самостійну Україну на окупованій ними українській території.

Улітку 1949 року Маланюк покинув Європу і відплів до Америки. Тут розпочинається другий період творчості поета.

У результаті опрацювання прослуханої інформації в учнівських зошитах має з'явитися така таблиця:

2 лютого 1897 року	У родині українських просвітянських діячів в Архангороді Херсонської губернії (тепер Новоархангельськ Кіровоградської області) народився Євген Філімонович Маланюк.
1914 рік	Євген закінчив Єлисаветградське реальне училище і вступив до Петербурзького політехнічного інституту. З початком Першої світової війни юнак подав документи до Київської військової школи, яку закінчив, отримавши звання офіцера, і став начальником кулеметної команди 2-го Туркестанського стрілецького полку на Південно-Західному фронті.
1917–1920 роки	Маланюк – активний учасник визвольних змагань за незалежність України, воє у війську Симона Петлюри.
1920 рік	Написав перший вірш – «Ісход». Ісходом назвав події 1920 року, коли Україну залишили тисячі борців за волю. Разом із залишками армії УНР емігрує в Польщу. Переїдуває в Каліші в таборі для інтернованих українських частин.
1922 рік	Разом з Юрієм Дараганом заснував журнал «Веселка». Наступного року вступив до Подебрадської господарської академії в Чехословаччині.
1922–1923 роки	Був співвидавцем журналу «Веселка», в якому друкував свої перші твори.
1925 рік	Побачила світ перша збірка «Стилет і стилос» (Подебради).
1926 рік	Вийшла збірка «Гербарій» (Гамбург).
1928 рік	Закінчив академію, отримав диплом інженера, працював за фахом у Варшаві.
З 1929 року	Очолює у Варшаві літературне угруповання «Танк».
1930 рік	Вийшла збірка «Земля й залізо» (Париж). Цього ж року Євген Маланюк одружується із чешкою Богумилою Савицькою, згодом у них народжується син Богдан.
1944 рік	Друга еміграція – до Західної Німеччини; увійшов до складу МУРу.
1949 рік	Третя еміграція – до США, де працює інженером і займається літературною діяльністю до останніх днів.
1951–1954 роки	Побачили світ книжки «Влада» (Філадельфія); «П'ята симфонія» (Нью-Йорк); «Поезії» (Нью-Йорк); «Проща», «Нариси з історії нашої культури».
З 1958 року	Почесний голова об'єднання українських письменників «Слово».
1964 рік	Вийшла остання прижиттєва збірка «Серпень» (Нью-Йорк).

1962– 1966 роки	Письменник упорядковує два томи своїх літературознавчих, культурологічних та історіософських статей, розвідок, есеїв, нарисів, котрі побачили світ у видавництві «Гомін України» в Канаді (Торонто, 1962, т. 1; 1966, т. 2). Для своєї прози автор добирає промовисту назву – «Книга спостережень» – цикли есеїв про творчість Шевченка, Куліша, Франка, Лесі Українки, Хвильового, Гоголя, цикли нарисів з проблем історіософії, творчості та біографістики.
16 лютого 1968 року	Євген Маланюк помер у Нью-Йорку. Похованій на нью-джерському цвинтарі в Баунд Брук, котрий американські українці називають «нашим Пантеоном». На могилі встановлено надгробок, зведеній за проектом сина Богдана.
1972 рік	Вийшла остання збірка поета «Перстень і посох. Епілог».

Робота з інтерактивною дошкою. Розставте у хронологічній послідовності збірки Є. Маланюка: «Земля й залізо», «Влада», «Гербарій», «Серпень», «Земна мадонна», «Стилет і стилос», «Остання весна».

Матеріал для викладача.

Загальна характеристика творчої спадщини

Євгена Маланюка

Самобутній мислитель, дослідник-аналітик Є. Маланюк був чи не найбільш колоритною і суперечливою постаттю свого часу: «Є. Маланюк із найвидатнішого поета української еміграції перетворився на класика української літератури ХХ ст., його поезія – не лише крик зболеного серця, а ще і гарп, очисний вогонь, через який проходить наш народ на нелегкому шляху до своєї державності й духовності» (М. Ільницький).

Його твори повернула нашему народові тільки незалежність, боротьбі за яку митець присвятив усе життя. Творчість Є. Маланюка одразу здобула широке визнання серед українських читачів і дослідників, стала органічним складником не тільки літературного процесу, а й духовного життя українського народу. Сьогочасний читач має змогу пізнати творчість поета, публіциста, мистецтвознавця, критика, культуролога, перекладача.

У статті «Хто є найбільший поет в Україні?» І. Багряний іронічно писав: «Якщо по зросту – то Маланюк». Та одночасно ставив його на друге місце після Т. Шевченка.

Є. Маланюк, за визначенням Б. Бойчука, поет-новатор, що «розриває всякі встановлені естетичні норми й проорює оригінальні естетичні борозни». А С. Гординський вважав Маланюка представником «вольової, віта-їстичної філософії».

Більшість дослідників залічують творчість Є. Маланюка до «празької літературної школи».

Певний час поет перебував під впливом ідеології імморалізму, поглядів Д. Донцова стосовно виховання української нації в дусі культу сильної ніцшеанської людини.

Однак творчість митця не вкладається в жодні ідеологічні межі. Є. Маланюк – самобутній національний поет і стиліст. Він органічно синтезував необарокові та неоромантичні форми в єдності неокласичної поетики.

Творча спадщина поета ідейно й тематично доволі розмаїта. За змістом його творчість споріднена з гуманістичними ідеями І. Франка та М. Хвильового. Окреме місце в поезії належить оригінальній концепції «Україна-Скитія, Степова Геллада». Поезію Є. Маланюка можна назвати автобіографічною, адже в ній митець передав своє світовідчуття, розуміння подій, свідком яких був.

Його поезія має вольовий характер, у якому відчувається справжній державник – організована, рішуча й енергійна людина.

Є. Маланюк – автор оригінальних есеїв, присвячених філософії української культури, класичній літературі, митцям-емігрантам, письменникам України радянського часу.

Водночас у світоглядному сенсі поезія й есейтика Є. Маланюка становлять одне ціле, доповнюють одна одну, розвивають ті самі ідеї, відображаючи та висловлюючи їх у різних жанрах. Від перших сторінок табірного калуського альманаху «Озимина» і до останнього вірша з «Ностальгією», посмертної книжки «Перстень і посох», де нездійсненна мрія постає в образі pontійської Навсікай, не вгасає «державницький мотив» Є. Маланюка.

Збірки поезій та есеїв було видано в багатьох містах Європи й Америки.

Усією своєю творчістю поет прагнув дати відповідь на запитання: що являє собою українська культура, яке місце вона посідає серед інших культур, що спричинило тогочасний занепад країни, як відродити українську державність?

Робота з інтерактивною дошкою. Занотуйте подані теми творчості Є. Маланюка. Назвіть поезії, у яких звучать ці мотиви.

- любов до рідного краю, гнітюча туга за Україною;
- звернення до історії як спроба зrozуміти причини занепаду нашої державності й невміння втримати незалежність;
- гнів та обурення рабським духом українців;
- пошуки шляхів до волі;
- осмислення свого мистецького обов'язку перед поневоленою Україною.

Викладач. У житті завжди є вибір. І залежить він від кожного з нас. Хтось – змиряється, пристосовується. Хтось – продовжує шукати способи подальшої боротьби.

Перед Євгеном Маланюком, як і перед усією еміграцією, стояло основне завдання – не зникнути українцям як нації, формувати самобутній світогляд і берегти українство.

Він із тих, хто поєднав чин і слово. Як воїн армії УНР на Батьківщині боровся з більшовицьки-

1962– 1966 роки	Письменник упорядковує два томи своїх літературознавчих, культурологічних та історіософських статей, розвідок, есеїв, нарисів, котрі побачили світ у видавництві «Гомін України» в Канаді (Торонто, 1962, т. 1; 1966, т. 2). Для своєї прози автор добирає промовисту назву – «Книга спостережень» – цикли есеїв про творчість Шевченка, Куліша, Франка, Лесі Українки, Хвильового, Гоголя, цикли нарисів з проблем історіософії, творчості та біографістики.
16 лютого 1968 року	Євген Маланюк помер у Нью-Йорку. Похований на нью-джерському цвинтарі в Баунд Брук, котрий американські українці називають «нашим Пантеоном». На могилі встановлено надгробок, зведений за проектом сина Богдана.
1972 рік	Вийшла остання збірка поета «Перстень і посох. Епілог».

Робота з інтерактивною дошкою. Розставте у хронологічній послідовності збірки Є. Маланюка: «Земля й залізо», «Влада», «Гербарій», «Серпень», «Земна мадонна», «Стилет і стилос», «Остання весна».

Матеріал для викладача.

Загальна характеристика творчої спадщини

Євгена Маланюка

Самобутній мислитель, дослідник-аналітик Є. Маланюк був чи не найбільш колоритною і суперечливою постаттю свого часу: «Є. Маланюк із найвидатнішого поета української еміграції перетворився на класика української літератури ХХ ст., його поезія – не лише крик зболеного серця, а ще і гарг, очисний вогонь, через який проходить наш народ на нелегкому шляху до своєї державності й духовності» (М. Ільницький).

Його твори повернула нашому народові тільки незалежність, боротьбі за яку митець присвятив усе життя. Творчість Є. Маланюка одразу здобула широке визнання серед українських читачів і дослідників, стала органічним складником не тільки літературного процесу, а й духовного життя українського народу. Сьогодні читач має змогу пізнати творчість поета, публіциста, мистецтвознавця, критика, культуристки, перекладача.

У статті «Хто є найбільший поет в Україні?» І. Багряний іронічно писав: «Якщо по зросту – то Маланюк». Та водночас ставив його на друге місце після Т. Шевченка.

Є. Маланюк, за визначенням Б. Бойчука, поет-новатор, що «розриває всякі встановлені естетичні норми й проорює оригінальні естетичні борозни». А С. Гординський вважав Маланюка представником «вольової, вітаєстичної філософії».

Більшість дослідників зали чають творчість Є. Маланюка до «празької літературної школи».

Певний час поет перебував під впливом ідеології імморалізму, поглядів Д. Донцова стосовно виховання української нації в дусі культу сильної ніщшанської людини.

Однак творчість митеця не вкладається в жодні ідеологічні межі. Є. Маланюк – самобутній національний поет і спіліст. Він органічно синтезував необарокові та неоромантичні форми в єдності неокласичної поетики.

Творча спадщина поета ідейно й тематично доволі розмаїта. За змістом його творчість споріднена з гуманістичними ідеями І. Франка та М. Хвильового. Окрім місце в поезії належить оригінальній концепції «Україна-Скитія, Степова Геллада». Поезію Є. Маланюка можна назвати автобіографічною, адже в ній митець передав своє світовідчуття, розуміння подій, свідком яких був.

Його поезія має вольовий характер, у якому відчувається справжній державник – організована, рішуча й енергійна людина.

Є. Маланюк – автор оригінальних есеїв, присвячених філософії української культури, класичній літературі, митцям-емігрантам, письменникам України радянського часу.

Водночас у світоглядному сенсі поезія й есеїстика Є. Маланюка становлять одне ціле, доповнюють одна одну, розвивають ті самі ідеї, відображаючи та висловлюючи їх у різних жанрах. Від перших сторінок табірного калуського альманаху «Озимина» і до останнього вірша з «Ностальгії», посмертної книжки «Перстень і посох», де нездійсненна мрія постає в образі pontійської Навсікай, не вгасає «державницький мотив» Є. Маланюка.

Збірки поезій та есеїв було видано в багатьох містах Європи й Америки.

Усію свою творчістю поет прагнув дати відповідь на запитання: що являє собою українська культура, яке місце вона посідає серед інших культур, що спричинило тогочасний занепад країни, як відродити українську державність?

Робота з інтерактивною дошкою. Занотуйте подані теми творчості Є. Маланюка. Назвіть поезії, у яких звучать ці мотиви.

- любов до рідного краю, гнітюча туга за Україною;
- звернення до історії як спроба зrozуміти причини занепаду нашої державності й невміння втримати незалежність;
- гнів та обурення рабським духом українців;
- пошуки шляхів до волі;
- осмислення свого мистецького обов'язку перед поневоленою Україною.

Викладач. У житті завжди є вибір. І залежить він від кожного з нас. Хтось – змиряється, пристосовується. Хтось – продовжує шукати способи подальшої боротьби.

Перед Євгеном Маланюком, як і перед усією еміграцією, стояло основне завдання – не зникнути українцям як нації, формувати самобутній світогляд і берегти українство.

Він із тих, хто поєднав чин і слово. Як воїн армії УНР на Батьківщині боровся з більшовицькими

ми ордами, отже тепер в еміграції вже як митець мав далі боротися за незалежність України. Його зброяю стає поетичне слово.

Молодий поет продовжив традиції Шевченка, Куліша, Франка, Лесі Українки, осмислюючи проблему митця в новому ідейно-естетичному вимірі.

Уже в першій збірці поезій під промовистою назвою «Стилет і стилос» (1924) Маланюк стверджує свої позиції поета-націєтворця, яким не зрадить до самої смерті.

Робота з текстами художніх творів.

«Стилет чи стилос?..»

Виразне читання поезії.

Проблемне питання. Чому ліричний герой надає перевагу – стилету чи стилосу?

Цитатна підказка. «Українець-miteць не може не бути воїном!» (Є. Маланюк).

Словникова робота.

Слово	Пряме значення	Переносне значення
Стилет	Невеликий кинджал з тонким тригранним клинком	Символ боротьби за волю, за ідеали
Стилос	Знаряддя для письма в античні та середньовічні часи	Інструмент фіксування думки і краси, символ мистецтва, емблема української культури та розвитку

Бесіда

- Чому поет поставив ліричного героя перед таким вибором?
- Як образно автор передає його вагання?
- Який прийом покладено в основу поезії?
- Які образи-символи використав автор?
- Які завдання ставить Маланюк перед митцем?
- У чому полягає державотворча місія поета?

Викладач. Євген Маланюк вважав своїм учителем Тараса Шевченка, з великою повагою і любов'ю схилявся перед його талантом. Своєму натхненнникові Маланюк присвятив поезію «Шевченко», що ввійшла до збірки «Земля й залізо». У вірші автор розкриває власне бачення постаті українського генія, значення його пророчого слова для наступних поколінь.

«Шевченко»

Виразне читання вірша.

Проблемне питання. Які складники Шевченкового генія визначив Маланюк?

Цитатна підказка. У статтях про Кобзаря Маланюк називав його «духовним Мойсеєм нашої нації», наголошував величезну роль Шевченкового слова в боротьбі за волю: «Динамізм революції був даний Шевченком. Ту частину 40-мільйонного народу, що хопився зброй, повела у бій його вольєва, його електризуєча поезія»; «Без Шевченка трудно уявити собі революцію 1917–1920 років у нас на Україні».

Викладач. Митець, на думку Євгена Маланюка, мусить узяти на себе надзвичайно велику

громадянську відповідальність: поет, людина мистецтва – єдиний, хто може розбудити душі співвітчизників, донести до суспільства певні ідеї, переконання, прагнення.

Позиція Євгена Маланюка – це позиція вільної у своєму виборі людини, яка не прислуговує жодним партіям. Супроти декларованої в радянській Україні любові до всесоюзної «соціалістичної батьківщини», в якій Україна зазнала розкуркулення, колективізації, голодоморів, репресій і русифікації, Маланюк проголошує критичне ставлення до батьківщини й рідної історії, як це бачимо у творчості Шевченка, Франка, Куліша, Лесі Українки, Хвильового.

Стиль і посланництво поезії Маланюка формувалися під тиском панівних у його поколінні емоцій гніву й болю за століття безодержавності та гноблення української нації, за поразку відновленої в часи революції держави, за дальшу трагедію окупації України Москвою. Цей гнів повертається не тільки проти зовнішніх ворогів, а й проти внутрішніх слабкостей, які поет убачав у анархізмі, браку національної дисципліни й організації, в перевазі чуттєвості над інтелектом, у прищеплюваному віками комплексі малоросійства.

Презентація випереджувального завдання. Виступи «культурознавців».

У своїй творчості, як віршованій, так і публіцистичній, Євген Маланюк аналізує риси малоросійства, яке він вважає «хронічною хворобою», що генетично вразила свідомість нації рабською покорою, почуттям меншовартості, духовною слабкістю. Євген Маланюк з болем усвідомлює, що Україні бракує українців, натомість багато «малоросів» і «хахлів».

У «Книзі спостережень» є окремий розділ, присвячений малоросійству. Аби збудити національну свідомість, мусимо критично оцінювати минуле й сучасне, не ідеалізуючи їх, висвітлювати не тільки позитивне в історії України, а й мужньо вказувати на потворне й ганебне. Маланюк зауважував: «Малоросійство-бо – наша історична хвороба... хвороба многовікова, отже, хронічна. Ні часові застриги, ні навіть хірургія тут не допоможуть, їх треба буде довго – довгі десятиліття ізживати...

Малоросійство – це затъмарення, ослаблення і – з часом – смерть історичної пам'яті, це параліч політичної волі і думки, це – національне пораженство, тобто невіра у можливість української державності, це – неміч, хвороба, каліцтво внутрішньонаціональне, це також явище, що тримається на систематичному, старанному впорскуванні українцям комплексу меншовартості». І далі: «У нас малоросійство було завжди хворобою не лише пів-інтелігентською, а передовсім – інтелігентською, отже поражало верству, що мала виконувати роль мозкового центру нації. І в цім суть проблеми...

Малоросійство – це не політика і навіть не тактика, лише завжди апріорна і тотальна капітуляція. Капітуляція ще перед боєм».

Викладач. Ні на один день Маланюк не забуває рідної домівки, отчої землі. Він більше, ніж будь-хто інший з емігрантів, сумів зберегти духовні контакти з Україною. Варшавські бібліотеки отримували з України нові книжки, журнали, тож Євген Филимонович мав можливість пильно стежити як за творчістю окремих українських письменників – Максима Рильського, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Миколи Зерова, Миколи Бажана, Миколи Хвильового, Миколи Куліша, Юрія Яновського та інших, так і за процесом своєрідного літературного відродження 1920-х років і його розгрому в 1930-х роках та подальшими подіями: репресіями, голодомором, «схвалальними одами» Сталінові тощо.

Прямого виклику більшовизмові паралізоване ним письменство кинути вже не могло. Протести виникали радше підсвідомо. Побажання письменників УРСР «Вітчизні віддати не вигризки душ, а всю повноту життя і безсмертя» (Микола Бажан) за тоталітарної системи лишилося декларативним, не реалізованим.

Віршем «Вислід» поет відгукнувся на страшні репресії в Україні.

Словникова робота.

Вислід – результат, наслідок.

Декламатор.

Вислід

Уста не вимовлять молитви,
Уста забули молитви –
У безумі сліпої битви
Губився тихий голос Твій.

В льохах оглухлих чрезвичайок,
У сніговіях Соловок
Минали судороги відчаю
Ta серць короткий кровоток.

Ніколи в очищальнім громі
Земний не розчахнувся час.
І жаден знак, і жаден промінь
Не поразив негідних нас.

Лиш попеліли весни ніжні.
Лиш замерзали квіти літ
Під співи паастасів сніжних
На грудях мертвової землі.

Убогий – дар скупої крові,
Неплідне – тлінних душ тепло...
Тоненьку свічечку любові
Задуло переможне зло.

Викладач. Нині боляче усвідомлювати, що в час злету літературного життя української громади в Чехословаччині та Польщі – в Україні вже майже не залишилося письменників, їхні голоси загубилися «в льохах оглухлих чрезвичайок і сніговіях Соловок».

Скільки їх лежить у промерзлій землі на Соловках чи в засніжений тайзі на Колимі, під похиленими табірними табличками у безіменних братських могилах? Це їх, мучеників української Голгофи ХХ століття, згадує Володимир Сосюра в поемі «Розстріляне безсмертя».

Маланюк оминув долю митців-сучасників, які залишилися в Україні. Так, уникнув він світла «найяснішого сонця» з Кремля, а головне – уникнув самоцензури.

Будучи далеко в еміграції, митець розумів, що він і його колеги можуть служити Батьківщині словом, тож і закликав побратимів по перу до праці. В одному з листів до Наталі Лівицької-Холодної поет писав: «На Україні голод... На Херсонщині доїдають яшній хліб... На східних окраїнах степу вже їдять лободу... "Земля й залізо" потрібна як черговий удар ломакою по голові замакітній Сов-владі».

В іншому листі до колеги, заохочуючи поетесу до видання збірки, питав і просив: «...Чому зволікаєте? Тепер, саме в час дикунського задушування нашої літератури, так потрібно це. Правдами й неправдами дістаються наші думки до Києва і там просочуються між громадянство...»

Письменник прекрасно розумів, «що в літературі на еміграції треба робити те, чого не можеш робити вдома, що треба розробляти теми, на які в Україні накладено "табу"». Це стало «золотим правилом» діаспори.

До речі, Євген Маланюк випустив перші поетичні збірки тоді, коли в підрадянській Україні на бувала розмаху та гостроти літературна дискусія, головним ініціатором якої був Микола Хвильовий. 1926 року пролунали його радикальні гасла: «Геть від Москви!» і «Дайош психологічну Європу!», на що швидко зреагував 29-річний Євген Маланюк і написав «Посланіє» (1926).

«Посланіє»

Виразне читання поезії.

Проблемне питання. У чому виражається суть осмислення митцем у «Посланії» пророчих слів Т. Шевченка з вірша «Мені однаково...»?

Робота з епіграфом. Прокоментуйте вислів Є. Маланюка: «Як в нації вождів нема, тоді вождії поетів».

Літературознавча довідка.

У політичному штабі УРСР «Посланіє» викликало люття. Щоправда, книжки поета лежали в закритих спецфондах, і радянський читач не знав його творчості, але це не заважало деяким митцям і критикам звинувачувати Маланюка в «українському фашизмі». Як його тільки не називали: і «духовним Квазімодо», і «поетом

апокаліптичних літ», і «поетом-державником», і «поетом волонтаризму». Відразу ж було наказано дати «фашистові» Маланюку гнівну відсіч. Найвідомішою є «Відповідь» Володимира Сосюри:

Шановний пане Маланоче,
ми ще зустрінемось в бою!
Ви не фашист, а лише фашистик!
Ми вам «Посланіє» згадаєм,
коли ви станете під мур...

Зустрічі митців, звісно, не відбулося. Микола Неврлий у статті «Муз болю, гніву, боротьби» писав: «Володимир Миколайович широ жалів, що так гостро виступив проти Є. Маланюка. Як виявилося, він майже нічого про нього не знав, ані одного його вірша не читав... і наївно повірив критикові Андрію Хвилі, який у 20-х роках, виконуючи «директиви партії», громив Маланюка, а пізніше і сам став жертвою культу. Я прочитав кілька віршів Маланюка, Сосюра був захоплений ними. Особливо йому подобалась «Варязька балада», яку він назвав геніальною».

Вибірковий аналіз поетичного твору.

«Сучасники»

Виразне читання поезії.

Словникова робота.

«Синя далечінь» – четверта книжка поезій М. Рильського (1922).

Скіфський – скіфський (так писали за правописом 1929 р.).

Офелія – кохана Гамлета з одноіменної трагедії В. Шекспіра.

Проблемне питання. Як ставився Є. Маланюк до М. Рильського, П. Тичини як до особистостей? Якою є його оцінка творчості цих поетів?

◆ Знайдіть художню деталь у творі, з'ясуйте її значення.

Літературознавча довідка.

Відомий дослідник творчості Є. Маланюка чеський учений М. Неврлий писав: «Є. Маланюк – поет національного болю, гніву й боротьби». Богем своїх інвектив він громив сучасників за пасивну громадянську позицію.

Для поета взірцем завжди був тип діяльної, сильної духом людини, що й викликало проекцію в його творчості ділової, активної особистості, яка є запереченням українського селянка, тюхтія й романтика. В оцінці Маланюка Хвильовий постає найперше як лицар політичного чину на літературній ниві, водночас Рильський для нього «залишився поетом не високого напруження, індивідуальністю не великого духовного потенціалу». На думку Є. Маланюка, ці властивості музи «є вроджені і становлять притаманний складник психіки людини і поета».

Є. Маланюк був свідомий того, що письменники радицької України використовували неможливі, здавалося б, можливості «волі» в тоталітарній державі для підтримання самої естафети української духовності, нашої культури, мови.

Потужну енергію Розстріляного Відродження сталиській системі не вдалося знищити дощенту. Всупереч жорстоким нормативам «соціалістичного реалізму» з'являлися високохудожні твори М. Рильського, В. Сосюри, І. Кочерги, О. Довженка, З. Тулуб, В. Свідзинського, А. Малишка та ін.

Сучасний літературознавець А. Погрібний аргументував доводив, що якби Ю. Яновський, М. Рильський, В. Сосюра, О. Гончар писали, не знажаючи на вимоги режиму, то «не переважаючий, а таки весь, до решти весь інтелект нації згинув би по гулагах, як цього вельми праглося режимові».

Прийнявши правила гри з «советським» режимом, М. Рильський залишився живим фізично і, на думку Є. Маланюка, «намагався продовжувати ту чинність, яку вже не могли виконувати замордовані ворогом Зеров і Филипович, Нарбут і Леонтович, Курбас і Куліш».

Мабуть, саме тому в Є. Маланюка М. Рильський асоціювався з образом вояка, «що до кінця відстрілюється на останній заставі, хоч бачить, що залога вже перебита, а підмога жахливо спізняється...»

Сповідуючи вселюдські ідеали гуманності, якими була наповнена його творчість, Є. Маланюк – поет і критик – у статті «Рильський в п'ятдесятіліття» радить: «Приймаймо Рильського таким, яким він є. З усіма його людськими, надто людськими рисами. Не кожен поет є уродженим вояком. Не кожен письменник мусить мати в своїм характері козацький атавізм Чупринки, революційний вогонь Хвильового чи інтелектуальну крицевість Зерова. Еластичність – також талант, з яким треба вродитись...»

«Виразно видатним національним діячем» назвав Є. Маланюк поета одразу ж по його смерті, знайшовши у творчості М. Рильського відображення і національного характеру, і національного ідеалу. При цьому наголошував, що в його особі Україна втратила «архімайстра нашої поезії», «великого сеніора нашої мистецької культури», «людину щедрого серця та виняткового особистого чару».

Що ж до П. Тичини, то Є. Маланюк схиляє голову перед творчістю поета. Раннім Тичиною-символістом він захоплюється, хоча пізнішого П. Тичину осуджує за покору владі.

Доречно буде зачитати спогад зустрічі М. Неврлого з П. Тичиною: «Коли я був в гостях у Павла Григоровича у Києві, він мене досить таємниче спітав, чи не знаю я такого поета, як Маланюк. Я відповів, що так та що на віть був із ним трохи знайомий. Тоді Павло Григорович спітав, чи знаю я, що Маланюк присвятив йому вірша. Я знову відповів, що знаю, і почав відновлювати першу строфу...

Павло Григорович гірко посміхнувся, нервово оглянувся і притишеним, майже розплачливим голосом відповів: «Миколо Ярославичу, він єдиний мене зрозумів, він єдиний сказав мені правду... А інші мені кадили. Так воно й сталося... Від кларнета моого пофарбована дудка осталася... Всі мені кадили, а він один сказав мені правду».

Павло Григорович був сильно схильований. Боляче й прикро було слухати ці щирі слова. Дивно й незрозуміло було спостерігати, як він – бард “суворенної” радянської України – час від часу в своєму помешканні (на Репіна, 5) оглядається... Ось які асоціації викликає у мене цей Маланюковий вірш. Любов і біль до геніального Тичини».

У рецензії «Плід дозрілості – “Серпень”, остання книжка поета» Ю. Лавріненко констатував: «Її написала вільна людина, над якою не тяжить залізна рука партії, диктатури й цензури. Рильський і Сосюра до самої смерті почували на собі ту тяжку залізну руку і не могли в свої зрілі роки дати свій повносилий врожайний серпень».

Викладач. Патріотизм Маланюкової творчості не декларативний. В епіцентрі його поезії – завжди і всюди його рідна Україна.

Прийом «Асоціативний кущ». Під час подальшої роботи самостійно занотуйте асоціації, давши відповідь на питання: з чим у ліричного героя Є. Маланюка асоціюється слово «Україна»?

«Знаю – медом сонця, ой Ладо...»

Виразне читання поезії.

Проблемне питання. Як у триптиху поєднано античний і національний світи? Що зближує Маланюка з неокласиками?

Диспут. Часто у хвилини болю й розлуки поет сам себе запитує: «А може, й не Еллада Степова, лише відьма – сотниківна мертві гарна, що чорним яdom серце напува і опівночі воскресає марно?» Почуття любові до «Степової Еллади» (України) змінюються почуттям ненависті. Українську історію поет показує «оголено», глибоко критично, через опозицію «любов – ненависть». Поміркуйте: чи можуть бути поєднані любов і ненависть у ставленні до когось, чогось? Аргументуйте свою думку, навіши приклади з творів Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, В. Симоненка.

Цитатні підказки. «Лиш той ненависті не знає, хто цілий вік нікого не любив» (Леся Українка). «Любити й ненавидіти Батьківщину дано геніям. Так немилосердно картати Україну міг лише той, що був готовий за неї віддати своє життя. Той, для якого вона “у кров і мускули вросла”. Воїстину небувале й нетрадиційне для нас розуміння патріотизму! Ми ж звикли лише до захвалювання всього рідного, до глорифікації тиранів, всього того, що навіть нас убиває. Забули, що для того, щоб лікувати недугу, треба її знати, вміти її виявляти» (М. Неврій).

Викладач. Літературознавець Е. Циховська зазначає, що для Є. Маланюка характерна «поетика крайностів, породжена суперечностями дійності», яка «постає як вияв болісної любові до України і водночас недовіри до неї, що межує з прокляттям».

Що ж таке Україна в Маланюка? Яке її минуле? На це дають недвозначну відповідь «Псалми степу», що їх поет написав у 1923 році й умістив до збірки «Гербарій».

«Псалми степу»

Виразне читання поезії (музичний супровід – 5-й концерт Баха).

Проблемне питання. Які образи-символи наявні в поезії? Розкрийте їхній зміст.

Викладач. Як і в Шевченка («Обідрана, сиротою, понад Дніпром плаче»), Україна у Маланюка постає в образі жінки.

Повсякчас у реальному житті, у снах Євгена Маланюка з'являються «херсонські прерії – мов Січ», «материні руки, стара солома рідних стріх», «і сниться степ твій, сняться луки і на узгір'ях – вітряки», «синя Синюха, верби над плесом», «вольний вітер Херсонщини», «сниться гомін дубів праділівських та річка, біла хата та тепла долоня сестри», йому часто вчувається, як, очікуючи свого сина, «мати слухають ночами бронхітне гавкання Бровка». Інколи поет її бачить в образі Степової Еллади. Вона йому ввижается вічно ясною країною антики.

У хвилини гніву й розpacу він бачить її в образах то Чорної Еллади, то Антимарії, то покритки Катерини, то зрадниці Кармен, то матері яничара, то «зрадливої бранки степової» («Діва-Обида», «Псалми степу»). У його візіях вона вимальовується страшною, поневоленою, опечаленою «чорним вітром». Епітет *чорний вітер* семантично багатий – це символ горя, рабства, чорної спаленої землі, сплюндрованої, пекучої, як під час степових бур. Інколи поет, звертаючись до України, іронізує, соромить її, запитує: «Невже ж Тобі ще може сниться, що вільна Ти колись була?»

Мабуть, ніхто з українських поетів після Тараса Шевченка так гостро не виповів пекучого болю і туги за втраченою державністю, сувро не «вчиняв бичем» свій народ за малоросійську кволість і брак твердої волі в національно-визвольних змаганнях, як Євген Маланюк. «Невже ж калюжою Росії завмре твоя широчина?» – з розpacем запитував він свою Батьківщину.

Деякі читачі не розуміли таких різких інвектив на адресу України. Проте такою ж любов'ю свою поневолену Батьківщину любили Шевченко, Франко, Леся Українка, так мав право любити її Й. Маланюк, який, картаючи її за рабський стан, у будь-яку хвилину ладний віддати за її волю своє життя.

Твори Євгена Маланюка – це гостре лезо, це дошкільний сміх над м'якодухістю і слабкістю співвітчизників, це свіжий струмінь іронії, нещадної не від зlosti, а від болю за долю України, від прагнення бачити українців нацією вільною, освіченою, гідною поваги. Поет вірив у майбутнє свого народу, у те, що нове покоління підніме прapor національної свідомості й національної гідності на нову висоту: «Бачу їх – високих і русявих, зовсім інших, не таких, як ми, – пристрасників висоти і слави, ненависників тюрем і тьми...»

Узагальнення вивченого матеріалу.

■ Під якими гаслами розвивалася українська література у 20-х рр.? У чому полягала її естетична стратегія?

■ Чому українських письменників цієї доби називають митцями Розстріляного Відродження?

«Мікрофон». Дайте схематичну відповідь на запитання: хто він, Євген Маланюк? Що хвилювало, що бентежило його душу? У чому полягає сутність концепції вольової особистості Є. Маланюка?

Підсумок заняття.

Викладач. Ми відкрили для себе поета, якого вважають поетом-борцем за українську державу, митця, який усе життя переймався долею, історією і майбутнім України та українців, письменника, який жив і писав для України, хоча змушений був жити далеко від неї. У сукупності різноманітних тем, оригінальних образів і форм віршування постає цілком конкретна, чітко окреслена постать. Це постать людини сильної, палкої, справедливої в житті особистому і громадянському, людини, без перебільшення, геніальної у творчому житті.

Нам треба осмислити і запам'ятати просту й вичерпну формулу патріотизму, яку вивів Євген Маланюк:

Тоді кожен оглянеться і зрозуміє,
Що ця хата, цей шлях і цей обрій –
це Мати-Земля,
Що її ображати ніхто не сміє –
Ні каган, ні король, ні мешканець Кремля.
Що не треба заплутано метикувати
В залежності від нагод і годин, –
Тільки знати:
Вона – Мати,
Ти – син.
І бачити вічність – блакить бездонну,
І тільки вічністю міряти час.
Не благати, не переконувати
Ні їх, ні нас.

З унікальної інтелектуальної спадщини митця ми згадали децио, але й вона засвідчує безпомилковість у визначенні основних причин поразки визвольної боротьби і геніальність світобачення, прозірливість у проєціюванні небезпек майбутнього розвитку, того, що було і, на жаль, не минуло.

Коло історії знову робить спробу замкнутися, загроза державності України триває. Цьогорічні події є гірким свідченням того.

До першого тому «Книги спостережень» Євген Маланюк узяв за епіграф слова відомого українського мислителя В'ячеслава Липинського: «На-

вчіть їх любити, а не ненавидіти один другого. Скажіть їм, що Україна – це не рай земний – бо раю на землі не може бути, – а найкраще виконаний обов'язок супроти Бога і людей. І скажіть їм, що Україна не створиться хитрими спекуляціями, а тільки великим і організованим ідейним поривом...

Тільки великим хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії можна створити Україну».

Саме так прагнув писати і діяти Євген Маланюк. Ці слова видатного вітчизняного філософа, суголосні творчості Маланюка, звернені до кожного з нас.

Письменник був переконаний, що запорукою відродження України є активність, воля і наполегливість народу, вміння не тільки досягти, а й зберегти свободу.

Пророчно звучать його слова:

Гартованій не даром
В слізах душі й пекельному вогні, –
Всім кайnam,
Хамам,
Всім юдам і рідні,
Всім ворогам твоїм й самому Сатані
За честь Вітчизни, топтану в багні,
Відповідай
Своїм страшним ударом.

 1. Вивчити напам'ять та підготувати ідейно-художній аналіз однієї з поезій (*на вибір*). На основі цього аналізу довести, що характерними рисами творчості Є. Маланюка є:

- духовний аристократизм, вольове напруження, інтелектуальна самозаглибленість ліричного героя, психологізм;
- виваженість слова, лаконізм вислову, емоційність, суворість строф;
- оригінальність і водночас ясність, прозорість метафорики, символіки, афористичність вислову, відсутність туманних розплівчастих натяків, недомовок;
- переосмислення образів української і світової (насамперед античної) історії, культури, відтак – гармонійне поєднання національних і загальнолюдських цінностей;
- зосередження на приголосних звуках, повтори звукосполучень, неповна, дисонансна, вільна модернізована рима.

2. Написати твір-мініатюру на одну з тем: «Україна в поезії Євгена Маланюка», «Традиції й новаторство Євгена Маланюка у трактуванні образу поета і поезії», «Образ України в історіософській візії Євгена Маланюка», «Актуальність ідей лірики Євгена Маланюка».

Література

1. Білокін С. Вояк української культури / С. Білокін // Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – К., 1995.
2. Войчишин Ю. Поет абстрактів і контрастів / Ю. Войчишин // Дивослово. – 2000. – № 10.

3. Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий...». Поетична особистість Євгена Маланюка / Ю. Войчишин. – К.: Либідь, 1993.

4. Грабовський С. Син степової Еллади / С. Грабовський // Історичний календар'97. – К., 1996.

5. Гречанюк С. На тлі ХХ ст.: літературно-критичні нариси / С. Гречанюк. – К.: Рад. письм., 1990.
6. Гущак І. Вогненних шляхів апостол / І. Гущак // Київ. – 1992. – № 2.
7. Дорошенко Д. Коментар до перекладацької праці Євгена Маланюка / Д. Дорошенко // Березіль. – 1992. – № 11–12.
8. Жадько В. Український некрополь / В. Жадько. – К., 2005.
9. Жулинський М. Слово і доля: навч. посіб. / М. Жулинський. – К.: А.С.К., 2002.
10. Ільницький М. Західноукраїнська і еміграційна поезія 20–30-х років / М. Ільницький. – К.: Знання, 1992.
11. Історія української літератури ХХ ст. – К., 1998. – Кн. 1.
12. Качуровський І. Дві статті про поета / І. Качуровський // Променисти сильвети: лекції, доповіді, статті, есе, розвідки. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008.
13. Ковалів Ю. «Празька школа»: на крутосхилах «філософії чину» / Ю. Ковалів. – К.: Бібліотека українця, 2001.
14. Костенко Л. Геній в умовах заблокованої культури / Л. Костенко // Літ. Україна. – 1991. – 26 верес.
15. Крупач М. Історіософічне візіонерство Євгена Маланюка в контексті ранніх утасманичених публікацій / М. Крупач // Визвольний шлях. – 2006. – № 5.
16. Крупач М. Маланюк Євген Філімонович / М. Крупач // Довідник з історії України. – К., 2001.
17. Крупач М. «Таборовий щоденник» як відображення ідейно-тематичного діапазону ранньої творчості Є. Маланюка / М. Крупач // Визвольний шлях. – 2006. – № 2–8.
18. Куценко Л. Боян степової Еллади / Л. Куценко. – Кіровоград, 1993.
19. Куценко Л. Князь духу. Статті про життя і творчість Євгена Маланюка / Л. Куценко. – Кіровоград, 2003.
20. Куценко Л. «На хресті слова розіг'ятий...» / Л. Куценко // Маланюк Є. Невічеральності / Є. Маланюк. – К.: Веселка, 1997.
21. Куценко Л. «Ні, вже ніколи не покаюся» (Євген Маланюк: історія ісходу) / Л. Куценко. – Кіровоград, 1997.
22. Куценко Л. «Ой, та й лютий же місяць лютий!» (Історія одного автопророцтва Євгена Маланюка) / Л. Куценко // Дивослов. – 1997. – № 1.
23. Куценко Л. Співець степової Еллади / Л. Куценко // Дзвін. – 1991. – № 7.
24. Куценко Л. «Я свідомий гріха, що беру на себе...» / Л. Куценко // Дивослов. – 1996. – № 4.
25. Куценко Л. Dominus Маланюк: тло і постать / Л. Куценко. – К.: Просвіта, 2002.
26. Лавриненко Ю. Поет своєї епохи: штрихи до портрета Є. Маланюка / Ю. Лавриненко // Укр. мова та л-ра в школі. – 1991. – № 1.
27. Лавриненко Ю. Поет своєї епохи: Мисливець-спостережник; Плід дозрілості – «Серпень», остання книжка поета; В енциклопедичному підсумку / Ю. Лавриненко // Українське слово. – К., 1994. – Кн. 2.
28. Лавриненко Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917–1933 / Ю. Лавриненко. – К., 2001.
29. Лисенко Н. Промінець наукового світла / Н. Лисенко // Березіль. – 1992. – № 11–12.
30. Мішанич О. Повернення: літературно-критичні статті і нариси / О. Мішанич. – К., 1997.
31. Неврлий М. Євген Маланюк: воскресіння / М. Неврлий // Україна. – 1989. – 19 лист. (№ 47).
32. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х років. Мікропортрети в художніх стилях і напрямах / М. Неврлий. – К., 1991.
33. Охріменко Г. Про сутність відносин і творчих взаємин Є. Маланюка з П. Тичиною / Г. Охріменко // Нові дні. – 1997. – № 562–563.
34. Пелешок Г. Українські письменники у світі / Г. Пелешок // Укр. мова та л-ра. – 2011. – № 17–18.
35. Празька літературна школа: Ліричні та епічні твори. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008.
36. Прохоренко О. Є. Маланюк: до проблеми малоросійства в мистецтві / О. Прохоренко // Євген Маланюк. Література. Історіософія. Культурологія / Є. Маланюк. – Кіровоград, 1997.
37. Салига Т. Високе світло: Літературно-критичні студії / Т. Салига. – Л.: Каменяр; Мюнхен: УВУ, 1994.
38. Сивокін Г. Допитливість до історії / Г. Сивокін // Київ. – 1991. – № 6.
39. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори: курс лекцій / Л. Скорина. – Черкаси: Брама-Україна, 2005.
40. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: нове прочитання творів / О. Слоньовська. – К.: Рідна мова, 2001.
41. Українська діасpora: літературні постаті, твори, бібліографічні відомості. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012.
42. Циховська Е. Поезія Євгена Маланюка і Польща: компаративні аспекти: навч. посіб. / Е. Циховська. – Ніжин: Аспект-поліграф, 2006.
43. Шашилов М. Празькі прогулянки, чи Наодинці з Є. Маланюком / М. Шашилов // Визвольний шлях. – 1992. – № 5.
44. Шевченко З. Вивчення творчості Євгена Маланюка у профільних гуманітарних класах / З. Шевченко // Дивослов. – 1998. – № 11.
45. Шелест В. Буренна поезія Євгена Маланюка / В. Шелест // Березіль. – 1992. – № 9–10.